

УДК 351:364

[https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-9\(51\)-284-296](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-9(51)-284-296)

Орлова Наталія Сергіївна доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри публічного управління та адміністрування, Університет Григорія Сковороди в Переяславі, вул. Сухомлинського, 30, м.Переяслав, 08401, тел.: (067) 724-58-49, <https://orcid.org/0000-0003-0785-751x>

Ахмедова Олена Олегівна доктор наук з державного управління, доцент, доцент кафедри туризму та готельно-ресторанного бізнесу, Київський національний університет технологій та дизайну, вул. Мала Шияновська, 2, м.Київ, 01011, тел.: (050) 500-99-76, <https://orcid.org/0000-0003-1573-7710>

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕКОНОМІЧНИХ, СОЦІАЛЬНИХ ТА ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ВИМУШЕНОЇ МІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Анотація. У статті обґрунтовано необхідність подальших досліджень щодо пошуку ефективних соціально-економічних механізмів публічного управління в умовах вимушеної міграції населення України. Метою статті є проаналізувати наслідки впливу вимушеної міграції населення України на соціально-економічні процеси на ринку трудових ресурсів та ринку соціального житла в умовах війни та запропонувати напрями державного та регіонального управління щодо подолання негативних тенденцій та покращення адаптації та умов діяльності і життя внутрішньо переміщених осіб. У статті проаналізовано соціально-економічний стан України з 2014 по 2024 роки, враховуючи трансформації, які відбулися в економічній та соціальній сферах на рівні регіонів. Особливу увагу приділено процесам міграції трудових ресурсів та забезпеченням житлом внутрішньо переміщених осіб, діям уряду та формуванню відповідних державних механізмів. Також, проаналізовано завдання державної соціальної політики та досліджено попит та перспективи отримання соціального житла внутрішньо переміщеними особами за регіонами. Наведено приклади стану інтеграції та соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб за регіонами України (Донецька, Полтавська, Житомирська, Закарпатська області). У висновках підведено підсумки щодо формування основних публічних механізмів на державному та регіональному рівні на перспективу, які б допомогли подолати негативні

наслідки вимушеної внутрішньої та зовнішньої міграції населення та надали нові можливості до відновлення України, забезпечення сталого розвитку та подальшої європейської інтеграції. Важливі з них такі державні механізми: розробка комплексної політики та законодавчої бази для полегшення доступу до доступного та відповідного житла; створення економічних умов, які стимулюватимуть населення працездатного віку залишатися в Україні та повертатися в Україну; інвестування в освітні та професійні ініціативи для зміцнення людського (трудового) капіталу та підвищення продуктивності праці; стабільна реінтеграція молодих ветеранів і молоді, постраждалої від війни.

Ключові слова: соціально-економічні механізми публічного управління, вимушена міграція населення, трудові ресурси, трудові відносини, внутрішньо переміщені особи, регіон, соціальне житло.

Orlova Nataliia Serhiivna Doctor of Science in Public Administration, Professor of the Department of Public Management and Administration, Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav, St. Sukhomlynskoho, 30, Pereiaslav, 08401, tel.: (067) 724-58-49, <https://orcid.org/0000-0003-0785-751x>

Akhmedova Olena Olehivna Doctor of Science in Public Administration, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Tourism and Hotel and Restaurant Business, Kyiv National University of Technologies and Design, Mala Shyianovska St., 2, Kyiv, 01011, tel.: (050) 500-99-76, <https://orcid.org/0000-0003-1573-7710>

TRANSFORMATION OF ECONOMIC, SOCIAL AND LABOR RELATIONS IN THE CONDITIONS OF FORCED MIGRATION OF THE UKRANIAN POPULATION

Abstract. The article substantiates the need for further research on the search for effective socio-economic mechanisms of public administration in the conditions of forced migration of the population of Ukraine. The purpose of the article is to analyze the consequences of the forced migration of the population of Ukraine on socio-economic processes in the labor market and social housing market in war conditions and to propose directions of government and regional management to overcome negative trends and improve adaptation and conditions of activity and life of internally displaced persons. The article analyzes the socio-economic state of Ukraine from 2014 to 2024, taking into account the transformations that took place

in the economic and social spheres at the regional level. Special attention is paid to the processes of labor migration and the provision of housing for internally displaced persons, the actions of the government and the formation of relevant government mechanisms. Also, the tasks of the government social policy were analyzed and the demand and prospects for obtaining social housing by internally displaced persons by region were studied. Examples of the state of integration and social adaptation of internally displaced persons by region of Ukraine (Donetsk, Poltava, Zhytomyr, Transcarpathian regions) are given. The conclusions summarize the formation of the main public mechanisms at the government and regional level for the future, which would help to overcome the negative consequences of forced internal and external population migration and provide new opportunities for the recovery of Ukraine, ensuring sustainable development and further European integration. Important among them are the following government mechanisms: development of a comprehensive policy and legislative framework to facilitate access to affordable and appropriate housing; creation of economic conditions that will stimulate the population of working age to stay in Ukraine and return to Ukraine; investing in educational and professional initiatives to strengthen human (labor) capital and increase labor productivity; stable reintegration of young veterans and war-affected youth.

Keywords: socio-economic mechanisms of public administration, forced population migration, labor resources, labor relations, internally displaced persons, region, social housing.

Постановка проблеми. У 2014 році уряд України стикнувся з проблемами вимушеної міграції та став формувати нові механізми публічного управління на державному та регіональному рівнях щодо покращення можливостей населення та його адаптації на нових територіях. Також, внутрішня міграція виявила низку питань стосовно соціального та економічного захисту та забезпечення населення та бізнесу, що відбилося на втраті трудових ресурсів у деяких регіонів країни. До 2022 року ситуація в країні набула стабільних показників соціально-економічного розвитку, виходячи з нових державних цілей і завдань Стратегії сталого розвитку України (2015, 2020 рр.). Події 2022 року змінили позитивні тенденції росту економіки України, але головним для уряду залишилося розвиток соціального та економічного забезпечення України, пошук нових механізмів публічного управління щодо адаптації внутрішньо переміщених осіб, вирішення проблем на ринку праці та ринку соціального житла, соціальний захист та повернення українців за кордону. Надалі тема дослідження залишається дуже актуальною і потребує подальших комплексних наукових розвідок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання узагальнення концептуальних засад та особливостей міграційних процесів, соціальних викликів під час війни в Україні присвячено роботи Варналій З. [1], Малиновська О. [2], Мірко Н. [3], Микитюк О., Нікитенко Д., Плешакова Н. [1], Сіденко Ю. [2], Яценко Л. [1], що дає змогу визначити соціально-економічні детермінанти впливу міграційних процесів на стан регіонів та держави в цілому. Зарубіжні науковці Adhikari S. [4], Goujon A. [4], Natale F. [4], Poznyak O. [4], Ueffing P. [4], Uehling G. [5] у своїх дослідженнях проаналізували вплив вимушеної міграції на основні сектори економіки, ринок праці. Залишаються ще актуальні питання пошуку ефективних публічних механізмів забезпечення економічних, соціальних, трудових відносин внутрішньо переміщених осіб на різних рівнях державного управління.

Мета – проаналізувати наслідки впливу вимушеної міграції населення України на соціально-економічні процеси на ринку трудових ресурсів та ринку соціального житла в умовах війни та запропонувати напрями державного та регіонального управління щодо подолання негативних тенденцій та покращення адаптації та умов діяльності і життя внутрішньо переміщених осіб.

Виклад основного матеріалу. Соціально-економічні механізми публічного управління в Україні за останнє десятиріччя формувалися та трансформувалися відповідно до викликів, що були спричинені вторгненням та окупацією території, зовнішньою та внутрішньою міграцією населення та європейськими процесами інтеграції. Важливим є розуміти соціально-економічний стан країн та потреби населення на час початку повномасштабної війни у лютому 2022 року. Активна вимушена міграція в Україні почалася з 2014 року під час окупації східних регіонів України та Криму, тому першочергові гуманітарні потреби, трудові, соціальні та потреби у відновленні були зосереджені саме в цих регіонах. Люди зазнавали регулярних обстрілів і ненадійних умов безпеки. Прогалини в соціальних службах ставали дедалі гострішими в районах поблизу лінії зіткнення, а ситуація зі здоров'ям погіршувалася навіть напередодні пандемії COVID-19. На кінець 2021 року гуманітарної допомоги потребували 2,9 млн. людей в Україні, головними гуманітарними потребами на цей час були: доступ до води, санітарії та гігієни (2,5 млн. осіб); захист від фізичної та/або психологічної шкоди внаслідок насильницьких чи кризових ситуацій (2,5 млн. осіб); здоров'я (1,5 млн.), продовольча безпека та засоби до існування (1,1 млн.) [6-7].

У 2021 році зростання валового внутрішнього продукту (ВВП) України було порівняно низьким (3,4% в річному обчисленні) порівняно з країнами Центральної Європи та Балкан, які становили 6,1% в річному обчисленні.

За останнє десятиліття національна економічна структура України, яка раніше була значною мірою зосереджена на експорті товарів, поступово змінилася на сильну економіку послуг, з акцентом на послуги інформаційних технологій (ІТ), які становили 39% експорту послуг у 2021 р. (порівняно з 14% у 2014 р.). У 2021 р. в секторі послуг було зайнято більшу частину трудових ресурсів, і на нього припадала половина ВВП. На відміну від цього, у 2021 р. сільське господарство становило лише 11% національного ВВП і 14% зайнятості, але велика частка загального експорту (43,9%) Як один із найбільших виробників зерна та рослинної олії у світі, Україна відіграла вирішальну роль у забезпеченні глобальної продовольчої безпеки [8-9].

Ринок праці мав структурні недоліки, такі як відносно високий і постійний рівень безробіття (10,1% для жінок і 9,5% для чоловіків у 2021 році), стійкий гендерний розрив, а також скорочення трудових ресурсів через старіння населення і різних видів міграції. Міжнародна організація праці (МОП) також підкреслила «підвищений рівень безробіття та неактивності молоді, а також значну невідповідність «навичок», що ускладнювало трудові відносини між роботодавцями та трудового населення [9-10].

Перед війною Україна характеризувалася зростаючою соціально-економічною нерівністю з містом Києвом, центральними областями (Дніпропетровською, Полтавською) та деякими східними областями (Харківською, Запорізькою), які постраждали від конфлікту території, а також західні та центральні частини. У той час як міста Київ і Харків приваблювали більшість ІТ та фінансових послуг, у східних областях була більша концентрація промислової діяльності, а регіональні центри в цих областях залучали більшість національних і міжнародних інвестицій. Це призвело до зростання відмінності в доходах між цими регіонами, що ще більше посилюється збільшенням трудової міграції із західних областей до сусідніх країн. Ця невідповідність справді відобразилася на ринку праці з нижчими рівнями безробіття в південних та східних областях, крім Дніпропетровської та Київської. Постраждали від конфлікту райони Донецької та Луганської областей були виключені з цієї регіональної динаміки. У 2021 році найвищий рівень безробіття було зафіксовано в підконтрольних Уряду районах Луганської та Донецької областей (15,9% і 15,3% відповідно) [4-5].

Вплив повномасштабної війни 2022 року продовжив тенденції занепаду та кризи в багатьох секторах економіки, що спричинило в Україні житлову кризу, труднощі у розподілу трудових ресурсів внаслідок вимушеної міграції населення та виявило слабкі місця у реалізації соціальної політики держави на всіх рівнях.

Так, узгоджені органами влади України з Міжнародним валютним фондом заходи політики, передбачені в Меморандумі і підтримані Фондом у межах Механізму розширеного фінансування, передбачають необхідність здійснити суттєві зміни у системах пенсійного забезпечення та соціального захисту після комплексних реформ соціальної політики: покращення адресності та державних механізмів прив'язки соціальної допомоги до матеріального стану відповідно до Концептуальної записки про засади соціальної політики. У середньостроковій перспективі державної соціальної політики стоять перед реформою щодо посилення соціального захисту різних категорій населення та вирішення питань комплексного упорядкування системи соціального захисту.

Завданнями державної соціальної політики на 2025-2026 роки є: продовження аналізу і визначення підходів до підвищення рівня забезпечення прожиткового мінімуму для призначення допомоги малозабезпеченим сім'ям з урахуванням фінансових можливостей державного бюджету; забезпечення максимальної адресності та наближеності надання соціальної підтримки тим, хто її потребує; трансформація програм соціальної підтримки населення в єдину базову соціальну допомогу з урахуванням уніфікованих критеріїв обрахунку сукупного доходу сім'ї та її фінансово-майнового стану; вдосконалення механізмів підтримки вразливих верств населення; забезпечення своєчасного та у повному обсязі фінансування пенсійних виплат, призначених згідно з чинними законодавчими актами; завершення уніфікації адміністрування виплат у системі соціального страхування через Пенсійний фонд України; розвиток системи соціальних послуг як ключового інструменту для допомоги людям, які потрапили у складні життєві обставини, зокрема внаслідок повномасштабного вторгнення в Україну, і потребують психосоціальної допомоги [11].

Зміни у присутності зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб (ВПО) вимірюються з врахуванням коливань на території, що оцінюється, тому аналіз внутрішньої міграції населення відбувається за регіонами та містами. У руслі тенденцій 2024 року кількість зареєстрованих ВПО у східних і південних областях продовжує зростати. Найбільш істотне зростання спостерігалось в місті Києві (+6 580 ВПО), Харківській (+5 196), Донецькій (+3 104), Одеській (+2 459), Запорізькій (+2 105), і Хмельницькій (+1 966) областях. Як і впродовж минулого року, спостерігається істотне зростання кількості зареєстрованих ВПО у місті Києві, зокрема, збільшення числа сімей з дітьми. Основними чинниками цього зростання, очевидно, є безпекова ситуація та кращі перспективи працевлаштування. Зростання числа зареєстро-

ваних ВПО у Харківській, Донецькій і Запорізькій областях насамперед зумовлене зростанням інтенсивності бойових дій у прифронтових районах. Зростання кількості повідомлень про удари спостерігається у місцевостях, що звітують про збільшення обсягів переміщень. Ця динаміка свідчить про те, що багато людей із прифронтових громад залишаються відносно недалеко від своїх регіонів походження, перебираючись у безпечніші райони – зокрема, у великі міста в межах області. На відміну від попереднього періоду, чисельність зареєстрованих ВПО у Сумській і Дніпропетровській областях залишалася відносно стабільною, із незначним збільшенням у Сумській (+387) та зменшенням у Дніпропетровській області (-113). Попри загальне зменшення числа ВПО у Чернігівській області (-313) порівняно з попереднім періодом, показники числа зареєстрованих ВПО, схоже, зростають у населених пунктах уздовж або поблизу кордону з Білоруссю та Російською Федерацією. Важливим чинником переміщення у безпечніші місцевості тут залишається пошкодження чи руйнування житлового фонду [12].

Повномасштабне російське вторгнення спричинило найбільшу житлову кризу за часів незалежності. На початку 2023 року кількість ВПО в Україні становила 5,4 млн. людей. Більшість із них проживали в орендованому житлі. Значній частині переселенців і переселенок бракує фінансових ресурсів для оплати оренди та комунальних послуг. Вони також можуть зіштовхуватися з низкою перешкод, що характерні для цього сектору житла, як-от необґрунтоване підвищення цін, виселення, дискримінація під час пошуку житла, тощо. Водночас ідея соціального житла виглядає привабливою принаймні для частини ВПО, а суспільство зберігає високі очікування від органів влади щодо подолання житлових проблем.

За підрахунками Cedoss, близько 1,42 млн. ВПО можуть потребувати близько 500 тис. одиниць житла. Соціальним житлом у широкому розумінні є житло, що надається для проживання людям, які цього потребують, без орендної плати або за доступну орендну плату. До соціального житла у широкому розумінні в Україні належать власне соціальне житло (соціальне житло у вузькому розумінні), тимчасове житло (включно з тимчасовим житлом для ВПО), місця тимчасового проживання [13]. Переваги і недоліки різних шляхів створення соціального житла представлені у табл. 1.

Тому, варто зазначити, що дуже важливими є комплексні соціально-економічні механізми публічного управління, які є іноді ситуаційними (у форм мажорних-обставинах), які б забезпечили подальше відновлення житлової сфери, сприяла ефективній міграції трудових ресурсів та їх адаптації до нових зовнішніх умов.

Таблиця 1

Переваги і недоліки різних шляхів створення соціального житла [13]

Шляхи створення житла	Переваги	Недоліки
Будівництво	Можливість врахування всіх специфічних потреб і бажаних стандартів при плануванні	Відносно велика вартість; відносно довга тривалість (найбільша з усіх варіантів); складність бюджетного фінансування проєктів тривалістю понад 1 рік; необхідність наявності земельної ділянки; складність супутніх адміністративних процедур порівняно з переобладнанням
Реконструкція	Можливість використання вже наявних споруд, які раніше не були призначені для проживання; порівняно з переобладнанням і капітальним ремонтом більша можливість пристосувати споруду до специфічних потреб	Складність супутніх адміністративних процедур порівняно з переобладнанням; відносно велика вартість; відносно довга тривалість
Отримання в дар	Відсутність фінансових витрат	Вкрай мізерна кількість охочих передати житло в дар; обмеження уже наявних споруд можуть впливати на можливість врахування всіх специфічних потреб
Передача забудовниками	Відсутність фінансових витрат	Відсутність зобов'язань і стимулів для забудовників передавати житло
Передача збудованого за кошти державного бюджету	Відсутність фінансових витрат	Відсутність або вкрай мізерна кількість такого житла
Використання на договірних засадах приватного	Можлива швидкість впровадження; фінансова ефективність у короткостроковій перспективі	Фінансова неефективність у довгостроковій перспективі; можливий брак приватного фонду, придатного для залучення у певних громадах
Викуп (придбання)	Можлива швидкість впровадження	Відносно велика вартість; можливий брак фонду, придатного для викупу у певних громадах
Переобладнання	Можливість використання уже наявних споруд; можлива швидкість впровадження; відносно низька вартість; відносна простота супутніх адміністративних процедур порівняно з будівництвом чи реконструкцією	Обмеження функціонального та цільового призначення у разі нетимчасового використання; обмеження уже наявних споруд можуть впливати на можливість врахування всіх специфічних потреб
Капітальний ремонт	Можливість використання уже наявних споруд; порівняно з переобладнанням більша можливість пристосувати споруду до специфічних потреб	Обмеження функціонального і цільового призначення у разі нетимчасового використання; складність супутніх адміністративних процедур порівняно з переобладнанням; порівняно з реконструкцією менша можливість пристосувати споруду до специфічних потреб

Загальна оцінка стану інтеграції та соціальної адаптації ВПО в Україні залежить від особливостей державної регіональної політики. Так, в Закарпатській області діють наступні регіональні програми підтримки переселенців: Комплексна програма підтримки ВПО в регіоні на 2023-2025 роки. Програма будівництва (придбання) житла у Закарпатській області на 2023-2026 роки, Регіональна програма сталої психосоціальної підтримки населення, постраждалого від російської агресії, Програма компенсації частини процентної ставки за іпотечними кредитами пільгових категорій громадян і ВПО, отриманими на умовах державної програми «Оселя», Програма покращення житлових умов пільгових категорій громадян та переміщених осіб шляхом пільгового кредитування «Власний дім», Комплексна соціально-економічна програма забезпечення молоді, військовослужбовців Збройних Сил України, членів їхніх сімей та ВПО житлом у Закарпатській області, Програма облаштування місць для тимчасового перебування переселенців, військовослужбовців ЗСУ та членів їхніх сімей з-поміж ВПО в регіоні [14].

В Полтавській області в межах проєкту «Місце надії України», який впроваджується за підтримки Організації об'єднаних націй (ООН) Жінки в Україні і Жіночого фонду миру та гуманітарної допомоги ООН, відкрили хаб для жінок-ВПО. Метою його створення є допомогти жінкам знайти підтримку і постійний дохід через психологічну, соціальну, культурну адаптацію, навчання та працевлаштування [15].

Реалізація державної політики в Донецькій області здійснюється за програмою соціального захисту на підтримки ВПО на 2024 рік, метою якої є зменшення впливу негативних наслідків внутрішнього переміщення, зумовленого збройною агресією проти України, шляхом запровадження комплексних та дієвих механізмів реагування на виклики, які виникають з моменту прийняття особою рішення про переміщення, в ході її соціальної адаптації та інтеграції в приймаючій громаді, а також у разі добровільного повернення до покинутого місця проживання та її реінтеграції. Серед завдань програми можна виділити: створення умов та надання підтримки для задоволення базових потреб у проживанні ВПО; створення умов для отримання психологічної допомоги і реабілітації ВПО, зокрема дітей; забезпечення доступу ВПО до освітніх послуг; сприяння зайнятості та інтеграції ВПО до місцевого ринку праці, тощо.

Серед ключових завдань регіональної політики Вінницької області – інтеграція ВПО, яких в області понад 140 тис., розміщення ВПО, підтримка релокованого бізнесу і програми кредитування. Наразі область співпрацює з Управлінням Верховного комісара по справам біженців ООН, Міжнародна організацією з міграції, Всесвітньою продовольчою програмою ООН, Міжнародним комітетом порятунку, міжнародною організацією «Лікарі без

кордонів», Міжнародним Комітетом Червоного Хреста, Агенством з технічного співробітництва та розвитку, благодійним фондом «Право на захист», ЮНІСЕФ та іншими міжнародними організаціями [16].

Серед завдань регіональної політики Житомирської області можна виділити: сприяти діяльності територіальних громад в адаптації та інтеграції ВПО; допомагати створювати безпечний життєвий простір у нових місцях проживання. У межах реалізації проекту «Підтримка спроможності системи соціального захисту населення щодо реєстрації внутрішньо переміщених осіб» передбачене проведення семінарів для ВПО на тему: «Трудові відносини в умовах воєнного стану» На 2024 рік в області було затверджено Комплексну програму соціальної підтримки ВПО. Метою програми є: здійснення заходів, спрямованих на забезпечення реалізації прав і задоволення потреб ВПО; поліпшення умов проживання; створення фінансових, організаційно-правових і технічних механізмів для забезпечення комфортного соціального клімату й досягнення позитивних зрушень щодо рівня і якості життя населення [17].

За даними ООН більше 7 млн. українців налічується під захистом у Європі, 68% з них – це жінки, а з них 2,8 млн. – працездатні, повернення яких буде коштувати Україні 10% довоєнного ВВП. Тому їх повернення вкрай необхідне для сталого та динамічного відновлення держави [18].

Основним пріоритетом України у цьому напрямі стане впровадження комплексу публічних соціально-економічних механізмів стимулювання повернення українців на батьківщину як важливого компонента програми післявоєнного відновлення економіки, першочергово промисловості та рестарту виробничого сектору.

Завдання держави на 2025-2026 роки є: співпраця з країнами ЄС щодо повернення українців; стимулювання активної професійної зайнятості репатріантів шляхом надання різноманітного спектра послуг з урахуванням індивідуальних потреб біженців (інформаційно-консультативні, юридичні, соціальні послуги, психологічна допомога, догляд за дітьми), впровадження програм фінансової підтримки та професійного навчання; створення соціальної інфраструктури для спонукання жити в Україні (безпечне, модернізоване та орієнтоване на якість освітнє середовище, доступні та якісні медичні послуги в закладах охорони здоров'я, центри надання адміністративних послуг, тощо); уніфікація освітніх і дипломних стандартів України та Європейського Союзу; перекриття нестачі трудових ресурсів для відновлення України шляхом залучення мігрантів, які поділяють цінності нашої країни: надання мігрантам пільг для навчання на тих спеціальностях, яких найбільше потребує країна або певний регіон.

Висновки. Таким чином, можна визначити основні публічні механізми на державному та регіональному рівні, які б допомогли подолати негативні

наслідки вимушеної внутрішньої та зовнішньої міграції населення та надали поштовх до відновлення України. Основні можуть бути такими: розробити комплексну політику та законодавчу базу для полегшення доступу до доступного та відповідного житла (забезпечення безпечного, рівного та доступного доступу до житла стане ключовим елементом відновлення України, включаючи стимулювання безпечного повернення біженців та ВПО); окремо розглянути політику розширення доступу до житла для людей з обмеженими можливостями; продовження реалізації соціальних реформ; модернізація для збільшення виробництва; інвестування в освітні та професійні ініціативи для зміцнення людського (трудового) капіталу України та підвищення продуктивності праці; швидка та стабільна реінтеграція молодих ветеранів і молоді, постраждалої від війни, через програми професійної підготовки та університетські гранти; створення економічних умов, які стимулюватимуть населення працездатного віку залишатися в Україні та повертатися в Україну; створення сприятливого середовища для переміщених осіб, щоб вони могли працювати поза домом, залучатися до домашнього заробітку та брати участь у заходах, що проводяться організаціями, які займаються розвитком і гуманітарними організаціями.

Література:

1. Варналій З.С., Нікитенко Д.В., Микитюк О. П., Плешакова Н. А. Формування державної політики забезпечення соціальної безпеки людини в умовах війни. *Вісник НУГВП*. 2023. 33(103). С.96-115.
2. Малиновська О., Яценко Л. Вимушена внутрішня міграція в Україні: наслідки та виклики суспільній стійкості. *Socio-Economic Problems and the State*. 2024. №30(3). С.10-20.
3. Орлова Н.С., Сіденко Ю.Л., Мірко Н.В. Соціальна безпека та соціальний захист населення: державно-управлінський аспект. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2024. №8. URL: <https://nauka.com.ua/index.php/dy/article/view/4399/4434>
4. Ueffing P., Adhikari S., Goujon A., KC S., Poznyak O. and Natale F. Ukraine's population future after the Russian Invasion – The role of migration for demographic change. Luxembourg: Office of the European Union, 2023. 36 p.
5. Uehling G. L. *Everyday War: The Conflict over Donbas, Ukraine*. NY: Cornell University Press, 2023. 210 p.
6. *Ukraine Humanitarian Needs Overview 2023*. United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs. URL: <https://reliefweb.int/report/ukraine/ukraine-humanitarian-needs-overview-2023-december-2022-enuk>
7. GDP Growth– Central Europe and the Balkans, Ukraine. World Bank. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=UA>
8. *Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment: February 2022 – February 2023*. World Bank, Government of Ukraine, European Union, and United Nations. URL: <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2024-02/UA%20RDNA3%20report%20EN.pdf>
9. *Ukraine Focus on Food: Staple Starches*. URL: <https://reliefweb.int/report/ukraine/ukraine-focus- food-staple-starches-july-2022>
10. *Labour Force of Ukraine*. State Statistics Service of Ukraine. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/07/zb_RS_2021.pdf

11. Про затвердження Стратегічного плану діяльності Міністерства соціальної політики України на 2022 бюджетний рік і два бюджетні періоди, що настають за плановим (2023 - 2024 роки): наказ Міністерство соціальної політики України від 11.02.2022 № 90. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0090739-22#Text>
12. Базова територіальна оцінка зареєстрованих ВПО. Міжнародна організація з міграції. URL: <https://dtm.iom.int/ukraine>
13. Від тимчасового житла до сталих рішень: роль гуманітарних організацій у розвитку місцевих житлових програм. Cedoss. URL: <https://cedoss.org.ua/researches/vid-tymchasovogo-zhytla-do-stalyh-rishen-rol-gumanitarnyh-organizacij-u-rozvytku-miscevyh-zhytlovyh-program/>
14. Закарпатська обласна Рада ВПО: діючі програми підтримки переселенців. Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України. URL: <https://minre.gov.ua/2024/07/22/zakarpatska-oblasna-rada-vpo-diyuchi-programy-pidtrymky-pereselencziv/>
15. У Кременчуці відкрили хаб для жінок-ВПО. Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України. URL: <https://minre.gov.ua/2024/07/20/u-kremenchuczi-vidkryly-hab-dlya-zhinok-vpo/>
16. ВПО та ветерани – пріоритети Вінницького обласного Коордцентру. Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України. URL: <https://minre.gov.ua/2024/06/07/vpo-ta-veterany-priorytety-vinnyczkogo-oblasnogo-koordcentru/>
17. Рада з питань ВПО при Житомирській ОВА відзвітувала про виконану роботу. Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України. URL: <https://minre.gov.ua/2024/06/06/rada-z-pytan-vpo-pri-zhytomyrskij-ova-vidzvituvala-pro-vykonanu-robotu/>
18. Кількість українців та їх міграція за кордон через війну. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3732355-kilkist-ukrainciv-ta-ih-migracia-za-kordon-cerez-vijnu.html>

References:

1. Varnaliy, Z.S., Nikytenko, D.V., Mykytiuk, O. P. & Plieshakova, N. A. (2023). Formuvannya derzhavnoi polityky zabezpechennia sotsialnoi bezpeky liudyny v umovakh viyny [Formation of the state policy of ensuring human social security in conditions of war]. *Visnyk NUHVP – Bulletin of the NUGVP*, 33(103), 96-115 [in Ukrainian].
2. Malynovska, O. & Yatsenko, L. (2024). Vymushena vnutrishnia mihratsiia v Ukraini: naslidky ta vyklyky suspilniy stiykosti [Forced internal migration in Ukraine: consequences and challenges to social stability]. *Socio-Economic Problems and the State*, 30(3), 10-20 [in Ukrainian].
3. Orlova, N.S., Sidenko, Yu.L. & Mirko, N.V. (2024). Sotsialna bezpeka ta sotsialnyi zakhyst naseleння: derzhavno-upravlinskyi aspekt [Social security and social protection of the population: public administration aspect]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok – Public administration: improvement and development*, 8. Retrieved from <https://nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/4399/4434> [in Ukrainian].
4. Ueffing, P., Adhikari, S., Goujon, A., KC, S., Poznyak, O. & Natale, F. (2023). *Ukraines population future after the Russian Invasion – The role of migration for demographic change*. Luxembourg: Office of the European Union [in English].
5. Uehling, G. L. (2023). *Everyday War: The Conflict over Donbas, Ukraine*. Cornell University Press. NY: Cornell University Press [in English].
6. Ukraine Humanitarian Needs Overview 2023. (n.d.). *reliefweb.int*. Retrieved from <https://reliefweb.int/report/ukraine/ukraine-humanitarian-needs-overview-2023-december-2022-enuk> [in English].
7. GDP Growth– Central Europe and the Balkans, Ukraine. (n.d.). *data.worldbank.org*. Retrieved from <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=UA> [in English].

8. Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment: February 2022 – February 2023. (n.d.). *ukraine.un.org*. Retrieved from <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2024-02/UA%20RDNA3%20report%20EN.pdf> [in English].

9. Ukraine Focus on Food: Staple Starches. (n.d.). <https://reliefweb.int>. Retrieved from <https://reliefweb.int/report/ukraine/ukraine-focus-food-staple-starches-july-2022> [in English].

10. Labour Force of Ukraine. (n.d.). *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/07/zb_RS_2021.pdf [in Ukrainian].

11. Nakaz Ministerstvo sotsialnoi polityky Ukrainy Pro zatverdzhennia Stratehichnoho planu diialnosti Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy na 2022 biudzhetnyi rik i dva biudzhetni periody, shcho nastaiut za planovym (2023 - 2024 roky): pryiniaty 11 liut. 2022 roku №90 [Order of the Ministry of Social Policy of Ukraine On the approval of the Strategic Plan of the Ministry of Social Policy of Ukraine for the 2022 budget year and the two upcoming budget periods (2023 - 2024) from February 11 2022, №90]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0090739-22#Text> [in Ukrainian].

12. Bazova terytorialna otsinka zareiestrovanykh VPO [Basic territorial assessment of registered IDPs]. (n.d.). *dtm.iom.int*. Retrieved from <https://dtm.iom.int/ukraine> [in Ukrainian].

13. Vid tymchasovoho zhytla do stalykh rishen: rol humanitarnykh orhanizatsii u rozvytku mistsevykh zhytlovykh prohram [From temporary housing to permanent solutions: the role of humanitarian organizations in the development of local housing programs]. (n.d.). *cedos.org.ua*. Retrieved from <https://cedos.org.ua/researches/vid-tymchasovogo-zhytla-do-stalyh-rishen-rol-humanitarnykh-organizacij-u-rozvytku-miscevykh-zhytlovykh-program/> [in Ukrainian].

14. Zakarpatska oblasna Rada VPO: diiuchi prohramy pidtrymky pereselentsiv [Transcarpathian Regional Council of IDPs: current support programs for displaced persons]. (n.d.). *minre.gov.ua*. Retrieved from <https://minre.gov.ua/2024/07/22/zakarpatska-oblasna-rada-vpo-diyuchi-programy-pidtrymky-pereselenciv/> [in Ukrainian].

15. U Kremenchutsi vidkryly khab dlia zhinok-VPO [A hub for IDP women was opened in Kremenchuk]. (n.d.). *minre.gov.ua*. Retrieved from <https://minre.gov.ua/2024/07/20/u-kremenchuczi-vidkryly-hab-dlya-zhinok-vpo/> [in Ukrainian].

16. VPO ta veterany – priorytety Vinnytskoho oblasnoho Koordtsentru [IDPs and veterans are priorities of the Vinnytsia Regional Coordination Center]. (n.d.). *minre.gov.ua*. Retrieved from <https://minre.gov.ua/2024/06/07/vpo-ta-veterany-priorytety-vinnyczkogo-oblasnogo-koordtsentru/> [in Ukrainian].

17. Rada z pytan VPO pry Zhytomyrskii OVA vidzvituvava pro vykonanu robotu [The IDP Council at Zhytomyr OVA reported on the work done]. (n.d.). *minre.gov.ua*. Retrieved from <https://minre.gov.ua/2024/06/06/rada-z-pytan-vpo-pry-zhytomyrskij-ova-vidzvituvava-pro-vykonanu-robotu/> [in Ukrainian].

18. Kilkist ukraintsiv ta yikh mihratsiia za kordon cherez viinu [The number of Ukrainians and their migration abroad due to the war]. (n.d.). *ukrinform.ua*. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3732355-kilkist-ukrainciv-ta-ih-migracia-za-kordon-cerez-vijnu.html> [in Ukrainian].